

Fonteinkerk, 9 april 2023 (Pasen)

Lezingen: Ezechiël 37:1-10 en Johannes 20:1-18

“Vroeg op de eerste dag van de week...”: zó begint het hoofdstuk van de opstanding in het Johannesevangelie. Misschien wil Johannes bij ons een herinnering wakker maken aan de eerste dag van het scheppingsverhaal. De eerste dag van de schepping (in Genesis 1) is de dag waarop het licht wordt gemaakt: “Er moet licht komen!” Laten we onze ogen open houden: dit is een dag waarop we het licht zullen zien!

“Vroeg op de eerste dag van de week, toen het nog donker was, kwam Maria uit Magdala bij het graf.” Het is dus nog donker, om Maria heen en in haar hart. Het licht dringt nog niet tot haar door. Licht zie je ook niet zómaar; daar moeten je ogen eerst voor opengaan.

Het verhaal speelt zich af in een tuin. Als er in de bijbel sprake is van een tuin, moet je altijd even de oren spitsen. Een goede kans, dat deze tuin nog verwijst naar de tuin van het begin, de tuin van Adam en Eva, de Hof van Eden. De graftuin die Maria van Magdala komt bezoeken, lijkt in alle opzichten het tegendeel van die paradijstuin te zijn. Hier géén schepping of een veelbelovend nieuw begin, hier géén teken van leven; alleen maar doodse stilte. Beter gezegd: er zijn wel tekens van leven, maar Maria ziet ze niet. Het licht dringt nog niet tot haar door.

Maria zit vast in haar verdriet, in haar gedachte dat Jezus dood is. Hóé vast zij zit, blijkt wel uit het feit dat zij niet reageert (niet wèrkelijk reageert) op wat er om haar heen gebeurt. Zij zegt tegen de leerlingen van Jezus: “Ze hebben Jezus weggehaald uit het graf!” Als dan die twee discipelen, Petrus en (waarschijnlijk) Johannes, in het graf op onderzoek uitgaan, dan wordt er gezegd: “Hij zag het en geloofde.” Er staat niet bij wát hij dan precies geloofde, maar hij zal toch in elk geval beseft hebben dat hier méér aan de hand is dan het stelen van een lichaam. Maria reageert hier niet op, want als twee oplichtende gedaantes aan haar vragen: “Waarom huil je?” geeft zij als antwoord: “Omdat ze mijn Heer hebben weggehaald...” En als Jezus haar aanspreekt, ook met die woorden: “Waarom huil je?” dan blijft zij nog steeds vastzitten in haar gedachte dat Jezus dood en weg is: “Als u Hem hebt weggehaald, vertel mij dan waar u Hem hebt neergelegd...” Zij staat op geen enkele manier open voor de dingen die om haar heen aan het gebeuren zijn. Dat is de ervaring van bijna àlle mensen met een groot verdriet: dat je een buitenstaander geworden bent, dat je niet meer deelneemt aan het leven dat overal om jou heen gewoon maar doorgaat. Het leven is verder gegaan zonder jou...

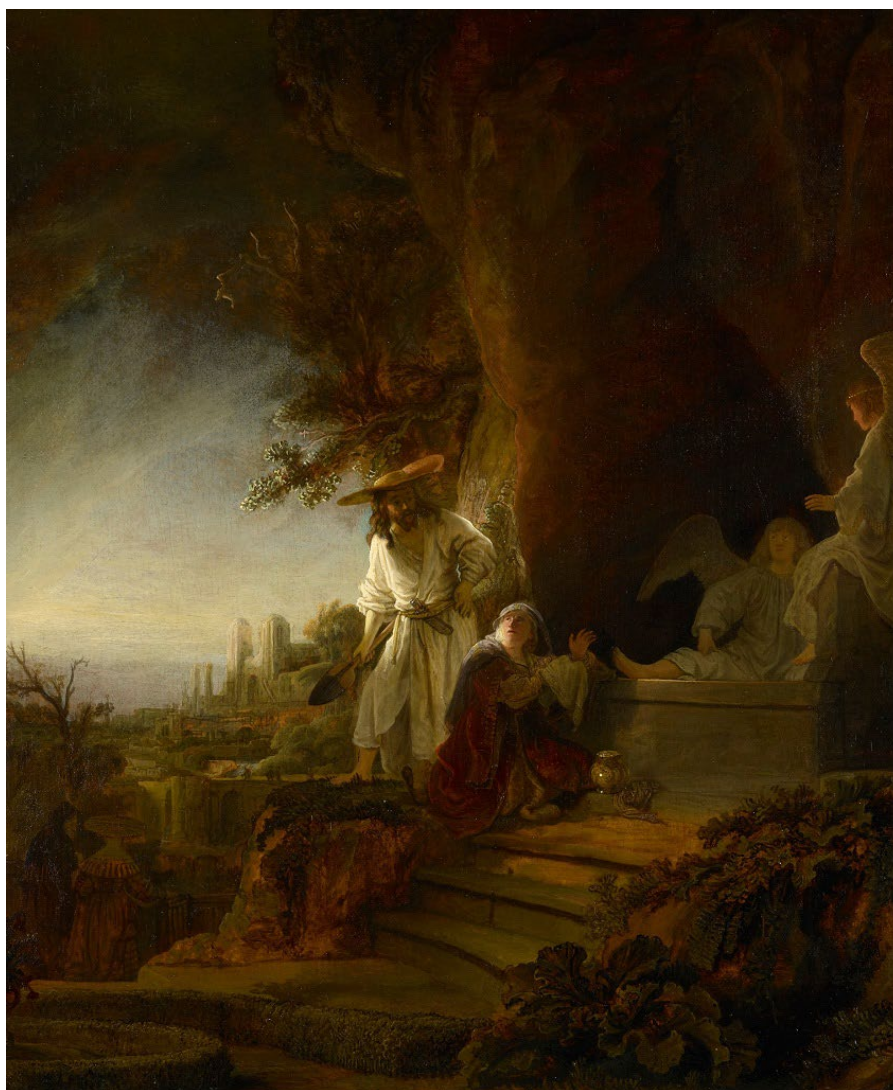
Jezus noemt haar bij haar naam: “Maria!” En met een schok wordt zij wakker, en staat ze weer met beide benen op de aarde. Opeens kan het licht tot haar doordringen! In de Hof van Eden was het Adam die alle schepsels een naam mocht geven, alsof ze daarmee pas ècht een bestaan kregen. Hij noemde ook zijn vrouw: “Levende, Moeder van de levenden, Eva.” Hier in de graftuin staat de nieuwe Adam, die zijn vriendin met haar naam aanspreekt. En daarmee wordt de tuin van de dood óók voor Maria de tuin van schepping en nieuw begin. In zekere zin zou je dit verhaal óók “De opstanding van Maria”, of zelfs “de schepping van Maria” kunnen noemen. Want als iemand jou liefdevol bij je naam noemt, dan ben je er weer, dan sta je opeens weer midden in het leven. Je ziet weer helder wat er om je heen is aan licht, aan leven en liefde. De levensvreugde, het leven keert terug.

In zijn verhaal speelt Johannes een spel met de zintuigen. Vele malen gebruikt hij het woord “zien”. Maria ziet dat de steen is weggehaald, ziet de twee engelen, en ziet de gestalte van Jezus. Maar de waarheid dringt niet tot haar door. Petrus en de andere leerling zien de doeken liggen, en zien de situatie binnen in het graf. Dan begint er iets van geloof te dagen. Maar er is pas echt sprake van geloof op het moment dat Maria áangesproken wordt; het geloof is hier “uit het horen”. En dat geldt toch eigenlijk nog steeds? Wij kunnen het verhaal van Jezus duizendmaal lezen en aanhoren, en vele boeken over het geloof doornemen. Maar er gaat pas echt wat gebeuren op het moment dat het verhaal ons ráákt, ons aanspreekt, ons roept...

Door het noemen van haar naam brengt Jezus Maria weer terug bij het leven; het is een daad van liefde. Er zijn theorieën dat Maria de minnares en vrouw van Jezus is geweest. Daar is geen bewijs voor. Het is toch ook moeilijk denkbaar dat een levenspartner haar geliefde met “mijn meester!” zou aanspreken. Haar “rabboeni” wijst eerder op een verhouding als die van leerling en leermeester. Er bestaan twee evangeliën uit de gnostieke traditie (het evangelie volgens Filippus en het evangelie volgens Maria Magdalena) waarin we lezen dat Maria van Magdala de “metgezellin” van Jezus wordt genoemd, en dat Jezus haar liefhad bóven alle andere volgelingen. Zij had dus hoe dan ook een bijzondere band met Jezus.

Volgens de evangelist Lucas was Maria door Jezus verlost van zeven boze geesten. Zeven geesten: dat zou kunnen wijzen op een innerlijk verscheurd bestaan. Als zeven stemmen jou zeven kanten opsturen, - wie ben je dan, en welke richting geef je dan aan je leven? Misschien waren het wel stemmen die haar naar beneden trokken, haar angstig en monddood maakten. Door de ontmoeting met Jezus was zij weer tot zichzelf gekomen. Zij wordt een vrouw uit één stuk, die in Jezus de liefde heeft herkend als de zin van haar leven. Met een enorme geestkracht blijft zij zoeken naar deze liefde, ook daar in die graftuin, dwars door alle pijn, verwarring en teleurstelling heen. En kijk: deze zoektocht brengt haar bij Jezus, bij de tuinman die van het kerkhof een paradijs tuin maakt. “Maria!” klinkt zijn stem, en daarin klinkt alle onvoorwaardelijke liefde door waarmee een mens zich gezien en aanvaard mag weten. Deze Paasmorgen is niet alleen voor Jezus een nieuw begin, maar ook voor Maria.

In 1638 maakte Rembrandt het schilderij “De verrezene Christus verschijnt aan Maria Magdalena”. We kijken er even naar.

Het is een vrij donker schilderij, en dat past bij de woorden van het verhaal "...toen het nog donker was". Maar de nieuwe dag komt er al aan, en het nieuwe licht valt op de stad Jeruzalem, op de gestalte van Jezus, op de bladeren boven het hoofd van Jezus, en op de ene helft van Maria' gezicht. Rembrandt schildert precies het moment waarop Maria uit het duister naar het licht wordt geroepen. Jezus wordt hier afgebeeld als tuinman, met een grote hoed tegen de zon, een schop in de hand en een snoeimes in zijn riem. Dat verwijst naar de vergissing van Maria: "Zij dacht dat het de tuinman was." Maar is het wel een vergissing? Jezus staat er niet bij als iemand die net wakker is geworden, maar als een man die al uren bezig is geweest in zijn tuin. De heg is netjes gesnoeid en de tuin lijkt er mooi bij te liggen. Jezus staat voor een enorme boom die lijkt op te rijzen uit het graf. Dat zou zomaar de boom des levens kunnen zijn uit het verhaal van Adam en Eva. Adam was ooit aangesteld als tuinman, om de Hof van Eden te bewerken en erover te waken. Deze nieuwe Adam heeft het werk overgenomen, om van het verloren paradijs weer een leefbare tuin te maken. En dat lukt, want we zien links onderaan twee mensen door de tuin lopen. Adam en Eva waren uit hun tuin verdreven, door hun grenzenloosheid en zelfoverschatting. Toen was de tuin angstig leeg. Maar door het werk van de nieuwe Tuinman mogen de mensen weer binnenkomen, en wordt het weer een tuin voor iedereen. In wezen was het geen vergissing van Maria; Jezus IS de Tuinman! Hij blijft werken aan deze wereld, totdat het verloren paradijs weer hersteld is.

In zijn boek "Vijftig heiligen voor je leven" schrijft Anselm Grün: "Maria Magdalena wil je moed geven om te vertrouwen op je liefde. Ook in jouw liefde, al is ze soms vermengd met bezitsdrang, licht altijd iets op van de geestelijke liefde, die je diepste verlangen naar liefde vervult. Vertrouw je liefde, maar volg haar ook, omdat je daar God zult vinden als de eigenlijke bron van je liefde. En volg je liefde tot het einde. Dan zal ze jou naar God leiden, die niet alleen liefhééft, zoals wij, maar die de liefde zelf is."

"Volg je liefde tot het einde": dat is een prachtige opdracht, passend bij het nieuwe begin van Pasen. Maar uiteindelijk gaat het, denk ik, niet om het zoeken en vinden, maar om het gevonden worden. Ergens op die weg van de liefde zal een Stem ons aanspreken, met een nooit eerder gehoorde tederheid, met een oneindig begrip. Daar begint de Hof van Eden. Daar dringt het licht pas werkelijk tot je door...

DE PAASLACH

In de Middeleeuwen ontstond in de kerk een bijzonder gebruik: de Paaslach (risus paschalis). Op de morgen van Pasen nam het kerkvolk enkele minuten de tijd om vol overgave de dood uit te lachen. Want de dood bleek op de dag van de opstanding de grote verliezer te zijn! Vroege theologen als Augustinus, Gregorius van Nyssa en Johannes Chrysostomus hadden het al gezegd: God had de duivel voor de gek gehouden door Jezus uit de dood op te wekken. En daarom werden dood en duivel op de eerste Paasdag in hun gezicht uitgelachen.

Ik vermoed dat het er in de Middeleeuwen rauw en ruig aan toe ging, dat er werd gebulderd van het lachen, en dat er nare dingen over en tegen de dood werden geroepen. Ik vermoed dat het, na de ingetogen weken van de Lijdenstijd, een uitbarsting van emotie is geweest. Het gaf een mooi gevoel van saamhorigheid en eensgezindheid om met z'n allen aan die bevrijdende en genezende lach mee te doen. Maar dat lachen op Pasen liep uit de hand. Priesters begonnen zichzelf als grappenmakers te beschouwen, en de grappen werden grollen. Het ging niet meer om geloofsverbondenheid en solidariteit, maar om een wedstrijd in lolligheid. Paus Clemens X (1670-1676) verbood dan ook het gebruik van de Paaslach.

Iets later, in 1685, werd Bach geboren. Heeft hij van de discussies over de Paaslach nog iets meegekregen? Hij had er als Lutheraan in elk geval geen last van! In 1715 schreef hij een cantate voor de Paaszondag: "Der Himmel lacht, die Erde jubiliert". Door de vele herhalingen van de "i-" en de "a-klanken" maakt Bach er een hemelse lachbui van!